

„Való igaz!”

„az igazat mondd, ne csak a valódit”
(József Attila)

„Manapság nehéz megbotráncoztatni, de ha lehet, ha nem lehet, óvatosan kell vele bánni, mert úgy hiszem, nem megbotráncoztatónak kell lenni, hanem botrányosnak, minthogy talán igaz, amit olvastam valahol, hogy megbotráncoztató olykor a pucérság, de botrányos az igazság.”

(Esterházy Péter: *A szavak csodálatos életéből.*
[kihagyott mondatok jegyzéke])

„Csak egy nagyon autonóm ember lehet képes arra, hogy fügét mutasson az autonómiának.”

(Ancsel Éva 63. bekezdése az emberről)

Az igazság (Igazság) forrása, keresztény hívők számára legalábbis, Isten (Isten Igéje) volt, azaz kinyilatkoztatás formájában találkoztak vele a hívek (amely kinyilatkoztatás persze lehetett „metaforikusan kódolt”, jellemezhető szemléletes képesség, ölthette példabeszédek formáját stb.). Az Igéből sok minden következett, sok minden levezethető volt (természetesen[?] sok sanda és alantas visszaélés is történt vele, de ez most nem tárgyunk), ám a mindennapi életben adódó millió állítás igazságtartalma, igaz~hamis volta azért jellemzően nem a Szentírással konzultálva és nem a zsinatok által állapítottatott meg, hanem, legalábbis a referenciálisnak mondható állításoké a(z adottnak, megismerhetőnek tételezett) valósággal való összehasonlítás által. Ellenőrizhető volt ez az igazságtartalom; nem volt kérdés, hová forduljanak (ti. az empirikus valósághoz) az emberek megerősítésért, avagy cáfolatért.

Arra most nem térnék ki, hány nyilvántartásilag, sőt öndefiníciója szerint is keresztény embertársunkat jellemzi például itt, Európában, őszinte, átélt, netán a gyakorlatban is irányt mutató vallásosság (elvégre erről csak feltételezéseink lehetnek), annak leszögezését mindenesetre, úgy hiszem,

megkockáztathatom, hogy ez az Igazság-forrás, illetve -garancia és a belőle való merítés „társadalmi léptékben” manapság (s jó ideje) problematikus.

A továbbiakban úgy használom a kisbetűvel írt *igazság* főnevet, hogy az az e világ, világunk igazságait, heideggeresen: igaz-ságait, a referenciális, a spekulatív és az ideologikus-politikai állítások igaz-hamis voltát foglalja magába.

Aligha vitatható, hogy az igazságnak immár vajmi kevés köze van a valósághoz (abba se bonyolódnék itt bele, mennyiben hatalmi-akarnokikirekesztő aktus már önmagában egyes számban beszélni *az igazságról*); ha a valóság lenne a kontrollinstancia, egészen le kellene mondanunk az igazságról (lehetne emlegetni a történelem süllyesztőjét, avagy – horribile dictu – szemétdombját). Hiszen teljesen megfoghatatlan valamivé, hovatovább értelmezhetetlenné vált a „valóság”, nincs eleve és kétségtelesenül közös valóságunk és nincs konstans-folytonos valóság: a televízió-távkapcsoló elterjedésétől és az internet térhódításától fogva, de *legkésőbb* azóta, hogy úgyszólván nem lehet már nézelődő, környezetére figyelő magányos embert látni a tömegközlekedési járműveken – aki nem beszélget, utasismerőssel vagy telefonon, se nem (ritkaság!) olvas, az többnyire bőszsen tapogatja telefonjának érintőképernyőjét –, tehát az „információs forradalomnak” legkésőbb ettől a fejezetétől kezdve végképp elmondható, hogy, tisztelet a kivételnek, több időt töltünk virtuális világokban (végül is menekülő, strucc-üzemmódban), mint a saját bőrünkben, a saját tér-idő-koordinátáink között. Attól, hogy (képi fordulat, digitálisan reprodukált-produkált 3D-élmények) nem érzük be saját horizontunkkal, másképpen: „valóságos valóságunkkal”, már csak apró lépés – és az euroatlanti kultúra, igen hatékonyan *terjesztve is* ugyanezt a „ragályt”, érzésem szerint már megtette ezt a lépést –, hogy a minket körülvevő és tartalmazó empirikus valóság már elsődleges, kitüntetett se legyen a párhuzamosan létező valóság(ajánlat)ok között. *Nem* ontológiai státuszuk, sokkal inkább „kéjgáz-tartalmuk”: vonzó, csilli-villi, illetve (illuzórikus) vágybeteljesítő voltuk, szuggesztivitásuk függvényében akceptálásesélyes valóságjelöltek versengnek képernyőinken, érzékszerveink ingerületfelfogóiban és agyunkban a *valóság* címkéért. Nemcsak az akciófilm-fogyasztó és videojáték-függő gyerekek és fiatalok kockázatfelmérésre való képtelensége, súlyos vagy egyenesen halálos balesetei¹ tanúskodnak az egykor egyértelmű, meg nem kérdőjelezhető valóságnak a „deklasszálódásáról”, elvalótlanodásáról, de a

---

¹ Minthogy „az úgynevezett” valóságban nem egészen úgy van, hogy szitává-lövettezés, felrobbantatás, miszlikbe-aprítottatás, *magyarul* game over után, egy-két ujjmozdulattal új játék indítható.

mi – a felnőttek – (szinte) határtalan manipulálhatóságunk is. – Miért vállalnák a cégek az iszonyatos reklámköltségeket, ha nem lehetnének meggyőződve arról, hogy bekajáljuk a parasztvakítást? A (primitíven sulykoló) politikai propagandával szembeni védtelenségünkre – tisztelet a kivételnek! – bőven elég pár szóban utalnom. Megszoktuk, honnan szolgáljuk ki, illetve hagyjuk magunkat kiszolgálni valósággal (ugyan ki ér rá, illetve kinek van módja mindenhová odamenni saját tapasztalatokért!)², megcsontosodott „pártszimpátiánk” alapja a márkahűség; csipet cinizmussal fogalmazva: Mi a búbánatért tartjuk (el) őket, kedves vezető vagy vezetőjelölt politikusainkat, ha még azt sem képesek megmondani, illetve megmutatni, ki(ke)t kell eleve gyanúsítanunk, ki(k)től kell félnünk, ki(ke)t kell utálnunk/gyűlölnünk etc.!? (Ergo: Képesek ők! [Hogy csak úgy nyekken.])

Az a tény, hogy – időről időre kiderül – a valóságnak mindig vannak (a szó fizikai értelmében is) ütőkártyái – ezt úgy szoktuk mondani, az élet (a *való élet*) újra meg újra beleveri az orrunkat holmi kellemetlen szagú matériákba –, más szóval mi csak képzeljük azt, hogy el lehet hagyni a rögváló gravitációs terét, nos, ez a tény nemigen gátol minket abban, hogy valamely szemrevalóbb kérést *válasszunk*, a *hologramok* közül a némi-képp leamortizált, különféle tökéletlenségek jellemezte (hús-vér) királyfi helyett. Látható: kulcsszó a *választás*, avagy *döntés* – amelyben meglehetősen ritkán szokott valódi szabadság, autonómia kifejeződni, de mégis: ki vagyunk szabadulva a mindenütt jelenvaló, *egy és oszthatatlan valóság dik-tátuma* alól, voksunk lett, mint a dalfesztiválok produkcióit, pontozhatjuk a vetélkedő valóságjelölteket. És ugyanez a helyzet az igazsággal is: könnyen lehet, hogy már Nietzsche előtt is megpendítették ezt a gondolatot, mindenesetre ő is úgy látta, abban, hogy mit fogadunk el igaznak/igazságnak, áttételesebben vagy pőrébben az fejeződik ki (s ez alól a legkevésbé

---

² Igen, számos más vívmányhoz hasonlóan ambivalens „maivilágkelléknek” tartom a Világhálót, illetve egyáltalán a számos információforrás egymás mellett létezését is. Eredendően csökkentené (és „rendeltetésszerű használat” esetén, más szóval a befogadók működő, éber kritikai szellemét föltételezve nyilván csökkenti is) a manipulációnak, a félrevezető szándékoknak való kiszolgáltatottságunkat, hiszen egyéb forrásokból ellenőrizhetjük a velünk megosztott híreket, kommentárokat és véleményeket. Ám az ajtón kitessékelt veszély elég könnyen és hamar visszalopó-dzik az ablakon: oly sok lehetséges, illetőleg párhuzamos valósághoz lett hozzáférésünk, hogy nem férünk hozzá a valósághoz, illetőleg nem tudjuk, melyiket kell igazinak, a *miénknek* elfogadnunk a magukat illető portékák közül (márpedig ennek hiányában sem ítélni, sem cselekedni nem tudunk). Valóságvákuumot eredményez a valóság-túlkínálat → óriási lehetőség (mondhatni, védtelen célpontok vagyunk) a hollywoodi illúziógyár, a termék- és szolgáltatásreklámok, nemkülönben az agymosni törekvő politikai erőik számára.

sem kivételek a filozófusok sem), *minek az érvényében vagyunk érdekeltek*. Ezzel a magasztos-univerzális Igazság csoport, avagy főigazságokra flporciózva a haszon elvének, az előnyösség szempontjának rendelődött alá.

Ez – ami a keresztény valláscsoport erkölcsi rendjének kiüresedésében, Potemkin-homlokzattá válásában is jól szemlélhető – első pillantásra minden bizonnyal veszteségnek, leértékelődésnek látszik. Csupán színelg elfogadott normák, mértékek léteznek, valóban kötelező érvényűek és gyakorlatrelevánsak nincsenek – mi lesz velünk?! Ez igaz, illetőleg a sopánkodás-aggodalom jogos lehet, ám én egyszersmind azt is mondom: ezzel, ezzel a „megkérdőjeleződéssel”, evidenciavesztéssel nyert az igazság korábban nem ismert vagy legalábbis gyakorlati jelentőség nélküli erkölcsi dimenziót. Ahogyan én választok magamnak valóságot a kínálatból (s bár abszolút függetlenül aligha választhatok, abban azért viszonylag jelentékeny autonómiát, saját mérlegelési szabadságot érvényesíthetek, hogy minek mekkora hitelt vagyok hajlandó adni), úgy a „saját, külön-bejártatú”, egyúttal saját erkölcsi iránytűmül szolgáló igazságom is az én művem, ha tetszik, választottam lesz.

A felvilágosodás egyszer már rápakolt az ember vállára egy csomó, addig „kiszervezett”, valamely központi instanciára (egyház, államhatalom) átruházott felelősséget. A kollektív fanatizálással dolgozó, totális, valláspótlék-ideológiák illetőleg az ugyancsak valláshelyettesítő fogyasztáskultusz (valamennyien emberi kreációk!) újra tehermentesítve-kiskorúsították az euroatlanti embert. Kétségtelen: szél ellen nehéz (viszonylagosan) autonómnak, felelősen-választónak lenni. De a kiskorúságban mégiscsak mindig ott van a felnövés esélye.